

Ils Grischuns menai sco arrestants politics ad Innsbruck gl'onn 1799

Autor(en): **Genelin, Placi**

Objekttyp: **Article**

Zeitschrift: **Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)**

Band (Jahr): **3 (1899)**

PDF erstellt am: **24.06.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-882096>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

Ilis Grischuns menai sco arrestants politics ad Innsbruck gl'onn 1799.

da

Dr. Placi Genelin.

Sco ei glei enconoschent esistevan en nies Grischun dal temps dell' ujara encunter ils Franzos duas partidas, dellas qualas l'ina sepusava sull'Austria, l'otra sur la Frontscha. Ilis menaders (capos) ded omisduas partidas rendevan, el medem temps ch'els propagavan las ideas, las qualas parevan ad els las pli nizeivlas per lur patria, era survetsch ad ina ne a l'otra de quellas duas grondas pussonzas, e retergievan persuenter pensius e gratificaziuns dalla pussonza, alla quala els survevan.¹⁾

¹⁾ Ilis 27 de Mars scriva il resident austriac el Grischun Cronthal (il qual haveva stoviu fugir il 6 de Mars avon ils Franzos, ed era da quei temps ad Innsbruck) al guvernatur dil Tirol Bissingen: „Supplicheschel ch' ei vegni pagau ora silmeins in ton della summa de 4480 renchs, ils quals il minister Thugut ha empermess sco gratificaziun per Grischuns beinintenzionai. Entgins de quels han grond basegn d'agid, essend els ella stretga cun lur daners. (Archiv dil guvern ded Innsbruck: Publico-Präsidentialia digl onn 1799. I. Fascichel Nr. 639).

Ils 13 d'October 1798 ei tenor contract cun la regenza grischuna ina truppa austriaca de 6000 umens passada suls confins dil Grischun per defender la republica encunter ils Franzos. Ils 6 de Mars 1799 han ils Austriacs stoviu ceder il Grischun allas truppas franzosas, ed ils 14 de Matg 1799 ein ils Franzos puspei vigni scatschai ord il Grischun entras ils Austriacs, ils quals han teniu occupau la republica cun lur truppas entochen el Fenadur 1800, nua ch'els han puspei stoviu ceder als Franzos.

Ils Franzos han suenter lur emprema occupaziun dil Grischun menau en Frontscha sco prischuniers 150 partisans della partida austriaca¹⁾, ils quals ein vegni

¹⁾ Archiv guvernial ded Innsbruck 1799; I. Fasc. 606, 1022; 1446. — Il president cirquital de Bregenz Vicari scriva ils 21 de Mars al guvernatur („gouverneur“) Bissingen: „Jeu termettel a Lur Excellenza ina gliesta dils members della regenza grischuna, ils quals ein vegni fatgs prischuniers e menai ord tiara entras ils Franzos:

President Ant. de Salis.

„Bundespräsident“ Hieron. de Salis, „Oberzunftmeister“.

Vicari Rudolf.

Obrist Baptist.

Cusseglia „Landrath“ Castelli.

Obrist Michel.

„Bundeslandammann“ Gensel.

Podestat Marini,

„ Vosali.

„ Broll.

„Stadtvogt“ Cadenat.

„ Cantieni.

„Stadttammann“ Heini.

Rathsherr Dalp.

„ Welli.

J. J. Kohn. (!)

„Zeinherr“ (sic!) Braun.

malamein tractai e malamein spisgientai en lur prischunia. ¹⁾

Era ils Austriacs han suenter haver gudignau la victoria de Luziensteig sur ils Franzos ils 14 de Matg menau ell'Austria sco „arrestants politics“ circa 90 capos e partisans della partida franzosa. Mo quels havevan bucca de selamentar pervia de lur habitaziun, spisa e bubronda e de lur tractament personal dalla part della

Sattler Heim.

Martin Buel.

Rulof Baur.

Otto Schwarz.

Otto Pernisch.

„Pfleger“ Brei.

(Archiv guv. 1899, Publ. Präs. I. 606).

Cronthal numna casualmein aunc: Bundespresident *Troll*, in um de 78 onns, *Schatz* in pur de Schanfigg, 70 onns vegls, Cusseglia *Willy*, Mistral *Zarn* de Razen. (Publ. Präs. 1799: I. 1022).

Plirs adherents della partida austriaca havevan suenter la catastrofa dils 6 de Mars podiu s'enschnar de fugir ad Innsbruck, numnadamein:

Gieneral Anton de Salis-Marschlins.

Gieneral Ant. de Salis-Soglio.

Mistral Pieder Antoni de Riedi

Landrichter Franzeschtg Antoni de Riedi } omisdus dil domini

Obrist Giochen Montalta. } imperial de Razen.

Podestat Gion Martin Zuorn.

Landrichter Christoffel de Toggenburg.

Paul Antoni de Mattoni.

Landvogt Heinr. Ant. de Sacchi.

Capitani Mart. de Buol (de Quera).

Christoffel de Albertini.

Cont Franzeschtg Simon de Salis-Zizers.

„ Rudolf de Salis-Zizers.

¹⁾ Archiv guvern. ded Innsbruck 1799. Publ. Präs. Fasc. I. Nr. 1022, 1717. Fasc. II. Nr. 250.

regenza austriaca, sco nus vegnin a mussar si (delucidar) en raschun de documents archival. Pli de deplorar ch'ils deportai sez eran en scadin cas biaras de lur familias, las qualas havevan entras la deportaziun de lurs caus piars lur sustegn.

Ils emprems „arrestants“ grischuns, predicant *Caspar Stuppan* de Giadina, ed ils dus purs *Gion Claljuna* (era scret Claluinga) e *Gion Pinesch* de Steinberg (sic!) en Giadina bassa ein già arrivai ad Innsbruck ils 8 de Matg. Quels eran stai termess ad Innsbruck sco „notorics adherents dils Franzos e cuglienaders dil pievel“ dal gieneral Bellegarde, il qual haveva schon ils 4 de Matg catschau ils Franzos ord la Giadina. ¹⁾

Ils 15 de Matg, cura che gieneral Hotze ei vegnius a Cuera per l'emprema gada suenter sia victoria de Lüziensteig, han ils partisans austriacs menau tier ad el 5 prischuniers, numnadamein: „Bürgermeister“ *Battista Tscharner*, (in cusrin dil Statthalter guvernativ de Bern), Bürgermeister *Georg Calep Schwarz*, Oberzunftmeister *Gion Bavier*, (els documents vegn quel era numnaus il „Bavier vegl“ ne il „Bavier liun“), ils cussegliers municipals *Gion Giachen Fischer* e *Paul Risch* (era scret Riesch), tuts de Cuera, ils quals ein era vegni menai ad Innsbruck. ²⁾

La regenza austriaca ha ordinau, che quels arrestants grischuns deien bucca vegnir tractai sco „prischuniers criminals“, mo bein sco „arrestants politics“. Ei seigi lubiu ad els (sco era a quels che vegnien eunc termess plitard ad Innsbruck), de prender quartier e spisa nua

¹⁾ Archiv gov. ded Innsbruck 1799, Publico-Präsidialia II. 135.

²⁾ ibidem.

ch'ei plaigi ad els, sch' els veglien viver sin lur quen. Mo els deigien star sut guardia della polizia, ne sch'els veglien pagar sez ina tala sut guardia civila.

Per quels deportai, che vulevan ne savevan buca pagar sez quost e quartier fuva stabiliu sco suonda:

Il commando militaric dat alla polizia en la caserna sper igl Inn tontas combras sco ella drova per ils prischuniers grischuns. La regenza metta neutier letgs, batlinis, plumatschs, cazzolas per las combras e per ils zulers, ruocs ded aua, scuas etc. sco era in survient, il qual ha de far si ils letgs, scuar e (schubergiar) nettar las combras. Per pagar las empremas spesas vegnan 600 renschs mess alla disposiziun dil canzlist guvernial Bernard Pini. La spisa survegnan els tier il cantinier *Silo* sin quost digl erari (dil stat), il qual paga, sil pli 30 rizzers al di per um, quei vul dir miez rensch essent che il rensch era repartius en 60 rizzers (en valetta dils daners svizers ded oz il di presapauc 1 fr. e 20 ct.) Els emprems meins pagava gl'erari mo 24 rizzers a di per um, pli tard aber 30.

De quei temps pagavan ins ad Innsbruck en casas privatas per combra e spisa 24—30 rizzers a di. Nus vesein quei ord il grond diember de supplicas de nos deportai, ellas qualas els domondan, che quels 30 rizzers a di vegnien pagai ora ad els en daners, sina quei ch'els sappien prender combra e spisa en casas privatas, nua ch'ei quosti ad els mo 24 rizzers per di. Els preferevan naturalmein de habitar en casas privatas, essent ch'els eran ella caserna en mintga combra, secund la grondezia de quella, 5—12 umens. Las empremas de quellas supplicas ein stadas accordadas, mo cura che tuts ils deportai ch'eran ella caserna levan prender combra privata, ein las supplicas vignidas refusadas, cul motiv, chei seigi

memia difficultus de survigliar ils deportai, sch'ei seigien serasai ora en tut il marcau. ¹⁾

Ultra dils 30 rizzers per di survegnevan ils deportai sin lur supplica daners per cumprar resti ne per auters basegns. Nus havein avon nus ina gronda quantitat de talas supplicas, las qualas ein tuttas stadas accordadas. Tgi che domandava 10 ne 12 renschs per resti etc. survegnea silmeins 5—7 renschs, en cas de grond basegn era 10—20. ²⁾ Quels daners vegnevan dai als deportai sco emprests, mo quels emprests ein mai vegni pagai anavos sco nus vegnin a ver pli tard. Ei vegn sin domonda personala lubiu als deportai — a quels, che vivan sin lur quen, sco era a quels, che vivan sil quost digl erari de passegiar (ira a spass) treis ne quater ensemen, accompagnai ded ina guardia (civila ne poliziala), el marcau ed els contuorns de quel.

Las brevs ch'ils prischuniers scrivan ne suvegnan ston vegnir messas avon al director della polizia Brahm, il qual ha de legier ellas, avon che dar ellas a lur destinaziun. ³⁾

Era ord la Valtlina eran entgins prischuniers ad Innsbruck, mo quels fuvan internai ella casa de sforz (casa correctionala, Zuchthaus) havend els commess delicts criminals. ³⁾ En tuts ils documents vegn ei fatg gronda

¹⁾ Gubern.-Acten 1800: Fasc. 40, Nr. 427, 384, 3535, 2236, 7897, 4982, 4936, En ina de quellas supplicas suttascretta de 7 deportai, dien els, che els survegnien en tala e tala casa privata per 24 rizzers al di duas combras e la spisa.

²⁾ Gub.-Act. 1800: 40. 471, 1616, 4035, 4900, 4899, 8328, 8240, 9399. — G.-A. 1799: 40. 13199, 15061, 13863.

³⁾ ibid Publ.-Präs. 1799, II. 135.

differenza denter quels Valtlinès e nos deportai (prischuniers) grischuns.

Ils arrestants grischuns che vivevan sin lur quost eran secasai els hôtel dil Liun, della Rosa, dil Sulegl ed ellas casas dil cont Klauen et dil cont Ferrari. Els eran en tut vegn. ¹⁾

Ils principals denter quels eren G. A. Vieli, P. C. C. Planta, Gion, Gion Battesta e Christian Bavier, Georg Calep Schwarz, Battesta Tscharner, Predicant Thomas de Klosters. ²⁾

Ella claustra dils servits era nies P. Placi Spescha internaus. ³⁾

Ella caserna eran collocai:

Giochen *Tæscher*, Giochen *Ploon*, Tumaisch *Jörg*, Gion e Paul *Bernhard*, Christian *Schatz*, predicant Caspar *Stuppan*, Gion *Cl(ü)uina*, Gion *Pinsech*, Martin *Trepp*, Math. *Conradi*, Clau *Bavier*, Franzestg *Sigron*, Georg Jos. *Wecker*, Farrer Giachen *Conradin*, Gion Rest *Bergamin*, Caspar *Wolf*, Gion *Fuchs*, Gion Heinr. *Keller*, Gion *Spargnapane*, Gion *Ardiesser*, Gion *Luzi(us)*, Simon *Corvi*, Toni *Gianaz*, Gregori *Trippi*, Clau *Pirani*, Peter *Planta*, Ambrosi *Gallin*, Paul *Buol*, Giachen *Wieland*, Giachen *Bazigher*, Pieder *Florin*, Giusep *Nadig*, Heinr. *Marti*, Gion Antoni *Cagienard*, Gion Rudolf *Steinhauser*, Christian *Picioli*, Martin *Marx*, Florin e Gion *Raschein*, Giachen *Valentin*, Clau *Palmi*, Andreas *Mündl*, Gion

¹⁾ ibid. Publ.-Präs. 1799, II. 135 e 186.

²⁾ Archiv dil guvern d'Innsbruck: Publica-Präsidualia 1799: II. 135, 186, 188; Gubern.-Arch. (Gubern-Abtheilung) 1799: Fasc. XL. 15760 e 17855; Gubern.-Abth. 1800: Fasc. XL. Nr. 471. 1365.

³⁾ ibid. Publica-Präsidualia (Presidial-Abtheilung) 1799: I. 2557, 2625; Gubernial-Arch. 1801. XL 1554, 2257.

Ulric *Tanner*, Simon *Büsch*, Paul *Risch*, Paul *Bavier*, Martin *Allemann*, Benedetg *Coray*, Rest *Cabrin*, Pieder *Casut*, Theodollus *Cadelbert*, Gion Guilan *Arpagaus*, Gion Guis. *Columbert*, Gieli *Blumenthal*, Gion Ulric *Könz*, Gion *Hitz*, Giochen *Valentin*.¹⁾

Carteivlamein habitavan ella caserna era Benedetg *Flugi*, Alex *Laurer*, Martin *Allemann*, Clau *Fratschöll*.²⁾

Nua ils deportai Toni *Caprez*, Gion Conrad *Jacquin*, Giochen *Valentin*, Gion *Frizoni*, Toni *Gadina*, Valentin *Camenisch*, Tobias *Tanner*, Andriu *Johanni*, Clau *Pirani* eran secasai, san ins buca mussar si ord ils documents.³⁾

Dus Grischuns eran internai ella casa de sforz (Zucht-
haus) numnadamein in *Risch-Coray* pervia de delicts, ed
in cert Gion *Berthold*, stampadur de Marschlins (oriunds
de Kempten; menaus ad Innsbruck ils 16 de November
1799, fugius da leu ils 13 d'Uost 1800), per haver dau
ora cudischs en favur dellas ideas dils Franzos, Quort
temps era plinavon ella casa correczionala Tobias *Tanner*
de Mayenfeld. Avon tribunal eis ei aber vigniu declarau,
ch'in sappi nuota provar ch'el hagi commess delicts, per-
quei ha el survegniu la lubientscha de sepladir sco fu-
meagl tier in pur dils contuorns d'Innsbruck.

¹⁾ *ibid.* Publica-Präsid. 1799: II. 135, 165, 187, 198, 213; Gubern.-Abtheilung 1880: XL 471, 1616, 3535, 4936, 7897; Gubern.-Abtheilung 1799: XL. 9113, 11854, 14722, 18318.

²⁾ *ibid.* Publica-Präsid. 1799. I. 2557; II. 135, 170, 171, 178, 179, 218, 224, 234, 241, 244, 250. — *ibid.* Gubern.-Abth. 1800: XL. 2234, 2236, 7897, 3879, 4982, 9399.

³⁾ Publ.-Präs. 1799: I. 12557; II. 198; Gubern.-Abtheilung 1799: XL. 13304; Gubern.-Archiv 1800: XL. 4042. 4980, 3879, 10592.

La pli gronda part de nos deportai ein vegni menai ad Innsbruck el meins de Zercladur (1799). Ils 15 de quei meins arrivan 21, ils 18 puspei 21, ils 20 de novamein 11, etc.

Sco motivs della deportaziun vegn ei indicau, che tals e tals seigien democrats prigulus, adherents dils Franzos e de lur nuscheivels principis, e surmenaders dil pievel, tals auters hagien tiranisau il pievel, teniu dertgiras nauschas, priu a plirs Grischuns bein intenzionai (q. v. d. della partida austriaca) lur beins e dretgs, e caschunau la sventira, sut la quala la republica grichuna piteschi eunc oz il di. Ins hagi termess quels adherents dils Franzos ad Innsbruck sco garanzia (als *Gegengeissel*) per la deliberaziun dils arrestants grischuns menai en Frontscha, ils quals hagien ton de pitir. Aschi gleiti ch'ils Franzos mettien en libertat *lurs* prischuniers, vegni l'Austria a far il medem. ¹⁾

La plipart dils deportai ad Innsbruck eran stai tgisai al militer austriac dal pievel ne dalla regenza provisorica. ²⁾

Aschia scriva per ex. il barun Anton de Salis Soglio la sequenta brev al guvernatur Bissingen:

¹⁾ ibid. Publ.-Präs. 1799. I. 1536; II. 135, 165, 250.

²⁾ ibid. I. 2557, 2625; II. 135, 171. — Il comissari cirquital Vintler de Sogn Pieder (Feldkirch) scriva ils 16 de Matg al guvernatur Bissingen [ibid. I. 1536] concernent ils deportai (arrestants) Tscharner, G. Bavier, Schwarz, Riesch e Fischer: „Il pievel (grischun) ha compignau els cun schmaledicziuns ed ingiurias, schebein ch'el mussa eunc negin legerment public e sincer sur la deliberaziun ord il giuc dils Franzos.“

Innsbruck, ils . . . de Matg 1799.

A Sia Eccellenza etc. Bissingen.

Havend udiu, che plirs burgeis malintenzionai della Giadina seigien vegni menai tier sco prischuniers cheu ad Innsbruck sche sesentel jeu obligaus de termetter a lur Eccellenza la sequenta notizia. Lur Eccellenza san che, bein gleiti suenter l'invasiun dils Franzos el Grischun, entginas persunas han stoviu fugir, ed in bia pli grond diember de buns Grischuns ein vegni bandischai de lur patria e menai el casti de Bern, Aarburg e pli tard probablamein en Frontscha. ¹⁾

Lur adherenza agl altissim e magnanim defensur della buna caussa (q. v. d. agl imperatur) e lur horur encunter ils principis della revoluziun ein vegni imputai ad els sco tons delicts; perquei ein entgins vegni mess en prischun auters ein vigni bandischai ed ad auters han ei priu lur rauba.

Cheutras han ils Franzos vuliu exterminar (ragischar ora) ils amitgs della Casa-d'Austria el Grischun, e metter en tut las plazas aultas lur amitgs, schebein quels ein odiai (hassegiai) dal pievel.

La gloriosa victoria della armada imperial-regala vegn bein a liberar il sventireivel Grischun de ses tirans e segirar als bandischai silmeins in ton della rauba prida daven ad els.

Mo suletamein cull' execuziun de repressalias („Ausübung des Gegenrechtes“) pon ins haver speranza ch'ils umens menai en Frontscha, il diember dils quals ei circa 150, vegnien liberai ed indemnissai de lur don.

¹⁾ Denter quels eran dus tier parens de nies Salis, in Hieronymus Salis ed in auter Tieni Salis. Vide pag. 154, annotaziun 1.

Tier quella fin sans ins mo arrivar, sch'ils malintenzionai Grischuns ch'ei vegni fatgs prischuniers, sco era quels che vegnan eunc arrestai, vegnien menai ell'Austria sco garants (Gegengeissel) per la deliberaziun dils prischuniers menai en Frontscha.

Lur Excellenza vegn a giudicar sche quellas precauziuns (mesiras, Massnahmen) seigien raschuneivlas ed adatadas allas circumstanzas ne buc. Jeu hai teniu per miu duèr, ded ughiar quella proposiziun en favur de mes disgraziai camarads e supplicheschel Lur Excell. grondamein ded acceptar ella cun la benevolenza ch' Els han a mi adina mussau.

Anton barun de Salis e Soglio.¹⁾

In dils pli interessants denter nos deportai era il pur *Martin Trepp de Splügen*. El e sia duna eran vegni arrestai a Höchst el Vorarlberg sco spiuns dils Franzos. Omisdus ein stai in temps prischuniers a Bregenz, nua ch'il Trepp ei vignius truaus a la deportaziun ad Innsbruck, sia duna ei stada messa en libertat.

Ord in quen, contenen las spesas per il Trepp, ch'il Wachtmeister *Told* metta avon al cassier erarial, vesan ins ch'ei mava buca grad schi mal culs internai ella caserna. Il *Told* haveva pagau ord sia buorsa per il Trepp, sco quel attesta sez, 19 renschs e 50 rizzers, denter auter in rensch e 20 rizzers per tubac, 2 renschs e 18 rizzers per far lavar siu resti, 44 rizzers per il barbier, 4 renschs e 12 rizzers per *cutischs*.

Il cassier erarial rispunda al *Told* ch'igl erari paghi las spesas fatgas per il Trepp cull' excepziun de quellas per *cutischs*. Ins sapi tonaton bucca pretender ch'il stat

¹⁾ *ibid.* Publ.-Præs. 1899, I. 1446.

paghi eunc cudischs per ses prischuniers. Per ils 4 renschs, ch'il Told hagi dau ora per cumprar cudischs al Trepp, hagi el de setener vid quel sez sco debitor.¹⁾

Ei para, che nies Martin Trepp vegneva consideraus sco il pli prigulus de tuts ils deportai, ne ch'el hagi fatg sforzs de fugir: Ils 13 d'Uost scriva il minister della polizia cont Pergen al guvernatur dil Tirol:

„Ils caus (regents) della republica Grischuna, sco era nies resident Cronthal desidereschan, ch'il pur de Splügen Martin Trepp, il qual savess en quei temps d'ujara vegnir prigulus per il Grischun e per l'Austria, vegni menaus en ina fortezia entochen che la paisch seigi fatga. Mo sia detenziun (sia prischunia, Verwahrung) ei buca de vegnir considerata sco in strof, sunder quei daventa mo per precauziun. Gl'imperatur ha perquei concediu al Trepp in rensch a di per spisa, bubronda ed auters basegnns. El deigi haver tuttas las comoditats necessarias en siu arrest; era deigi ei vignir *dau ad el lectura* (*cudischs*); finalmein deigi el vegnir menaus a spass sut guardia militar.“²⁾

Enzacons dis suenter ch'il guveratur haveva survegniu quella brev dil minister, fuva il Trepp termess ella fortezia de Spielberg a Brünn (ella Moravia).

Ils 9 de November scriva la dunna dil Trepp, nata Troll de Wangen, al commissariat districtual de Bregenz ina brev plena de reproschas. In hagi pigliau ella e siu innocent mariu, mess els a Bregenz en perschun e pér suenter pliras jamnas seigen els vegni clamai avon dertgira; in hagi cheu nuota saviu mussar si, che siu um

¹⁾ ibid. Publ.-Præs. II. 155.

²⁾ ibid. Publ.-Præs. II. 165.

fussi staus culpeivels, tonaton seigi el vegnius termess sco prischunier ad Innsbruck.

Ella e siu pauper pign affon hagien cheutras piars lur sustegn; ussa seigi ella curdada ella pli gronda pupira.

Ella domondi el num dil dretg e della giustizia, che l'Austria procuri ad ella ed a siu affon in manteniment convenabel (raschuneivel).¹⁾

Il comissari districtual Vicari termetta quella brev al guvernatur ad Innsbruck culla remarca, ch'ella provocheschi, plitost indignaziun che compissiu.²⁾

Ils documents indicheschan buc, sch'ella hagi survegniu il susteniment domondau ne buc.

In auter interessant prischunier era il *Gion Battista Bavier*. Quel fuva vegnius menaus entras il gieneral Auffenberg a. s. Pieder (Feldkirch). Leu haveva el saviu s'enschinar de fugir ed ei setenius si plirs meins a Lindau e sils confins dil Grischun sco agent dils Franzos.

Mo entras certas brevs politicas, ch'el haveva scret e ch'eran curdadas els meuns de Cronthal, eis ei reussiu als Austriacs de pigliar el per la secunda gada. El ei puspei vegnius menaus a Feldkirch. Cronthal, vesent ch'el vegneva leu tractaus malamein, propona al marschal Gruber de far menar el ad Innsbruck, nua ch'el arriva ils 18 de November 1799.³⁾

Sur nies P. Placi a Spescha sesanflan egl archiv mo dus documents. Egl emprem scriva Cronthal al guvernatur ils 5 de Settember 1799 ord Feldkirch:

¹⁾ Publ.-Præs. II. 212.

²⁾ Publ.-Præs. II. 213.

³⁾ Publ.-Pr. II. 171, 198, 201, 222, 223.

„ Il Signur marschal L. de Linken ha termess a lur Excell. in spiritual de Dissentis il qual ei suspects al pievel. Essent che quei spiritual enconuscha, sco naturalist ch'el ei, tuts ils quolms e disegna ualti bein cartas geograficas, sche desidera Linken, ch'el vegni pil moment tenius daven dil teater dell'ujara.“¹⁾

Ei para che Bissingen ha sin quella brev domandau Cronthal, sch'il P. Placi seigi veramein staus in spiun dils Franzos, e sch'el deigi vegnir tenius en pli stretg arrest ch'ils auters prischuniers grischuns. Cronthal rispunda puspei ils 11 de Settember:

„Concernent quei pader de Muster san ins nuota dir, ch'el hagi seschau duvrar sco spiun; el era mo suspects al pievel, il qual ha surdau el a nies militèr, ed il marschal de Linken ei cuntents ch'el seigi allontonus ord il Grischun. In sa pia bein schar star el ella claustra dils Servits.“²⁾ — Las notizias che sesanflan en quella claustra sur de nies pader Placi fan ad el tutta honor. (Ils Servits stuevan mintga ton termetter al guvernatur ina gliesta de conduita dil P. Placi).

Ils deportai, sco era lur parents et amitgs, adresseschan al guvernatur supplicas sin supplicas de schar turnar els a casa, essent ch'els seigien innocents. Il cont Bissingen metta bunamein sut mintga supplica la nota: „Ei para che las raschuns indicadas ein vengonzas de risguard.“ Las supplicas vegneven lu termessas à Cronthal, il qual metteva avon ellas alla regenza interimala de Cuera.“³⁾

¹⁾ ibid. I. 2557.

²⁾ ibid. I. 2625.

³⁾ ibid. Publ.-Pr. 1799: II. 133, 170, 188, 218, 224, 234, 236, 241, 249, 250; III. 83; Gubernial-Archiv 1800: 40, 157 u. 6195.

Cronthal e la regenza provisorica, ch'enconoschevan pli datier ils deportai sco partisans fervents dils Franzos, refusavan ordinariamein las supplicas Plirs deportai lavagavan sez lur supplicas, scrivent secretamein brevs politics a lur amitgs della partida franzosa, las qualas curdavan ordinariamein els meuns de Cronthal.¹⁾

Mo en entgins cas propona Cronthal sez la deliberaziun de tals e tals, ils quals vegnan era cun inagada mess' en libertat.

El Settember per ex. survegnan la lubiensch a de turnar a casa: predicant Gion *Lucius* (Luzi) de Pontresina, Toni *Gadina* de Casaccia, Gion *Frizzoni* de Cellerina e Clau *Birani* (Pirani) de Ponte.²⁾

Ils 16 d'October domondan Planta e Vieli, era el num de 18 deportai, che habitavan e vivevan sin lur quost ella casa dil cont Khuen ed el hôtél dil Sulegl, ch'il stat (austriac) paghi per lur manteniment 70 rizzers al di, essend che lur daners tonschien bucca pli per cuvierer lur spesas. Mo il Tscharner, il Schwarz, e gl'ambassadur P. Planta, ils quals fuvan era casai ella casa dil cont Khuen, suttascrivan buc la supplica (ei para che quels dus vevan eunc daners avunda).³⁾ Igl erari paga ad els 30 rizzers al di culla lubiensch a de puder habitar vinavon en lur quartiers privats.⁴⁾

¹⁾ ibid. Publ. Præs. 1799: II. 171 (Vieli al plevon de Razen), II. 250.

²⁾ II. 178, 179; I. 2611.

³⁾ ibid. Präsidiar-Archiv 1799: II. 186, 188.

⁴⁾ Gubernial-Archiv 1800: Fasc. 40 Nr. 384.

La davosa gada han ils prischuniers grischuns adressau lur supplica de puder turnar a casa agl archiduca Karl. Mo il guvern termetta la supplica a Cronthal, sinaquei ch'el detti siu pareri sulla domonda fatga e termetti lu la brev ensemen cun sias observaziuns agl archiduca.

Il pareri de Cronthal (dils 15 d'Uost) ha il contegn suondont:

„Ils arrestants grischuns ein adherents dils principis revolutionarics e levan introduir quels cun tutta forza en lur patria; els han per quella fin e mira luvrau ensemblamein cun ils residents franzos Comeyras e Guiot, numnadamein Tscharner, Giochen, Gion Battista e Martin Bavier, ed il Vieli. Els han aboliu (derschiu) la veglia constituziun grischuna, han termess treis deputai en Frontscha, han mess en prischun ils caus legals della republica, han drizau en dertgiras nauschas ed entras quellas engulau (confiscau) a plirs burgeis beinintenzionai lur beins e dretgs; els han perdegau al pievel disfidonza encunter l'uniun hereditaria (Erbvereinigung) dil Grischun cugl imperatur. Jeu sun schon dall' entschatta enneu sepassaus si encunter lurs agitaziuns demagogicas, mo pér suenter la vegnida de nossas truppas hai jeu reussiu d'abolir la regenza revoluzionaria e de drizar en la constituziun regulara e la regenza legala. Sinaquei ein plirs capos della partida franzosa fugi cun Guyot ord la tiara, temend els il pievel.

La perfida invasiun dils Franzos dils 6 de Matg 1799 ha puspei da nova veta a lur partida. Els ein danovamein semess en posses dil regiment, han entardiu lur adversaris als Franzos e caschunau lur deportaziun. Suenter l'occupaziun dil Grischun

entras nossas truppas vein nus fatg il medem ed havein termess ad Innsbruck plirs adherents della partida franzosa (denter ils quals sesanflan entgins members della regenza interimala instituida dals Franzos,) per mantener gl'orden intern, sco era per cheutras deliberar ton pli gleiti quels, ch'ils Franzos han menau en Frontscha. En tgei intimas relaziuns nos deportai statan eunc adina cun ils agents dils Franzos vesan ins schon ord lur declaraziun, la quala els han schi savens, ed ussa puspei fatg a lur Altezia Imperiala (archiduca Karl), ch'ils arrestants della Frontscha vegnien buca mess en libertat avon ch'ei vegni concediu als Grischuns emigrai (numnadamein Tscharner, Bavier, Raschèr, Sprecher, Desax) de turnar en lur patria. Ord ils fatgs indicai pon lur Altezia Imperiala comprender, ch'ils arrestants d'Innsbruck ein buca schi innocents sco els vulan esser. Els han, encunter la voluntat dil pievel, luvrau per l'union culla Helvezia, numnadamein quels che han suttascret la presenta supplica per exempel il Planta (in quinau dil Tscharner) e principalmein il Vieli, il qual ei staus il pli permurau per abolir la veglia costituziun ed introducir la dieta (Landtag). Il president Tscharner ha lura fatg nominar siu quinau (Planta) sco ambassadur per Paris, ed èl sez ei ius sco mess della dieta a Rastadt. La regenza actuala dil Grischun savess gnianc proclamar l'amnestia gienerala; quella sa mo vignir proclamada entras las suveranas vischneuncas.

Las scartiras dils arrestants ein tuttas surdadas alla regenza, ed jeu crei buca che la curia imperiala seigi contraria, ch'ils emigrants, ils quals han commess tontas malgiustias ed han caschunau tons dischuordens ella republica, vegnien clamai (citai) avon dertgira.

Jeu sai era bucca capir ch'ils deportai ded Inns-

bruck sapien (sco els pretendan) far nuot per la delibraziun dils arrestants menai en Frontscha.

Forsa perquei ch'els vegnan tractai cun tuts risguards, duront ch'ils prischuniers della Frontscha ston pitir las pli grondas miserias ed endirar bia fom!!

Essent che denter ils deportai ded Innsbruck sesanflan era il bab dil Tscharner, siu quinau Planta, plirs Baviers, il Vieli ed auters, ils quals han prestau als emigrants grischuns sco era als Franzos ils pli gronds survetschs pusseivels, sche par' ei fetg curios, che quels sappien nuota contribuir per la delivronza dils prischuniers grischuns en Frontscha, entras la quala els sez obtenessen lur libertat.

Curios! Per ils emigrants, ils quals han engulau a tontas familias lur rauba e custau tons daners alla republica, domondan ils deportai ded Innsbruck amnestia, per sesez aber, schebein ch'els ein grad schi culponts sco ils emigrants, domondan els bucca mo *amnestia* sunder era *indemnisaziun per lur donis e quosts*. Els plaidan mo della pissiun ed hostilitat dils auters. Ei po esser ch'in ne l'auter grischun, giavischont de puspei survegnir silmeins in ton della rauba sequestrada (prida daven) ad els, senta era el medem tems fel e gretta encunter ils partisans dils Franzos, ils quals han catschau el ord ses beins, bandischau e prosceret el. Mo cert ei, ch'ils adherents della buna caussa han bucca stabiliu dertgiras nauschas, sco ils partisans dils Franzos han fatg anno 1794 e puspei anno 1797 e 1799.

Jeu sesuttamettel denton agl altissim giudezi de Lur Altezia Imperiala.

Cronthal.“¹⁾

¹⁾ ibid. Publ.-Præs. 1799: II. 250.

Gl'archiduca Karl scriva, suenter haver legiu il pareri de Cronthal, ord siu quartier general de Donaueschingen ils 22 de December (1799) al guvernatur Bissingen:

„Cronthal ha termess ami la supplica dils deportai ded Innsbruck. Secund il pareri de Cronthal, dil qual jeu termettel cheu ina copia, conveg'n'ei buca eunc de schar liber els. Supplicheschel Els (Bissingen) de delarar als arrestants grischuns (ils quals han era termess a mi persónalmein lur supplica), che els, essend els garants (= Gegengeissel) per la deliberaziun de quels, ch'ei stai menai prischuniers en Frontscha, vegnien ad obtenir lur libertat *pér* cur ch'ils surnumnai prischuniers dils Franzos vegnan ad esser mess en libertat.

Denton eis ei lubiu ad els de far sez tut lur pusseivel per obtener la libertat dils deportai en Frontscha; el moment ch'els obtegnan quella, ein els sez libers.¹⁾

Nos deportai custavan in bi daner agl'erari austriac; in quen mussa si, che la cassa erariala ha pagau mo els meins de November, December (1799) e Schaner (1800) per il manteniment de nos deportai 1189 renschs.²⁾

Ils 18 de Zercladur 1800 duevan nos deportai (el diember de c. 90) vegnir menai a Graz, essend ch'in temeva ina irrupziun dils Franzos el Tirol. Els supplicheschen aber de puder restar ad Innsbruck, ed era il president della dieta tirolesa, cont Paris Wolkenstein, termetta al guvernatur Bissinger ina tala supplica, ella quala el di, ch'ils arrestants politics grischuns seigien sedeportai fetg bein ad Innsbruck. Ei para ch'il minister della polizia a Vienna, cont Pergen, ha exaudiu quellas

¹⁾ Präsidialarchiv 1799, II, 250.

²⁾ Gubernialarchiv 1800, Fasc. 40 No. 3870.

supplicas. Ils 90 deportai restan pil moment ad Innsbruck. ³⁾

Ils emprems dis de Settember cartevan ins puspei ch'ils Franzos fetschien tschera de rumper en el Tirol; danovamein vegn da Vienna il comond de menar ils deportai a Graz. Novas supplicas dils Grischuns e dil Cont Paris Wolkenstein; quel di en sia supplica ch'ils Franzos hagien — sco ei seigi ussa cert, menau lur prischuniers tochen Ragaz, e ch'els hagien smanatschau che els vegnien, el cass ded ina occupaziun dil Tirol, a menar en Frontscha tons Tiroles sco ei seigi prischuniers grischuns ad Innsbruck, sche quels vegnien menai pli lunsch ell'Austria. Wolkenstein fa eunc ina gada menziun dil secontener irreproschabel dils deportai. Mo quella gada han tuttas supplicas gidau nuot. De quei temps eran mo 74 deportai pli ad Innsbruck; ils auters (c. 10) veven survegniu la lubientscha de turnar a casa. Ils 6 de Settember han 64 prischuniers grischuns stoviu bandunar Innsbruck, il 15. ein els arrivai a Linz, ed ils 5 ded October scriva il guvernatur della Styria al guvern d'Innsbruck ch'ils prischuniers seigien arrivai a Graz. ¹⁾

Quater deportai: Gion Cagienard de Rabiis, Cristian Cabrin de Glion, Gion Ardiser de Cuera e Gion Fuchs de Trimmis han plitost vuliu ughiar de fugir, avon che vegnir menai a Graz. Mo els ein vegni pigliai, ils dus emprems ad Imst, ils dus auters a Serfaus, e mess ad Innsbruck en prischun. Ils 8 d'October ein era Cagienard,

³⁾ Publ.-Präsid. (Präsidialarchiv) 1800, No. 1997; Gubernialarchiv 1800. Fasc. 40, No. 11740.

¹⁾ Gub. Arch. 1800: 40. 11740, 11741, 11760.

Cabrin ed Ardiser vegni termess cun in transport militaric a Graz,¹⁾ duront che il Fuchs ei carteivlamein vegnius mess en libertat, essend ch'el vegn buca pli numnaus els documents.

Ad Innsbruck restan mo il P. Placi Spescha, Constantin Flugi, ils qual era malseuns, Clau Stupan e Gion Claljuna; ils dus davos carteivlamein era per chischun de malsogna ne de vegliadetgna. —

Finalmein ei il di della deliberaziun de nos prischuniers arrivaus. Ils 27 de Schaner 1801 termetta il minister della polizia, cont Pergen, al guvernatur della Stiria il comond de schar liber ils 67 deportai grischuns che eran leu internai. Mo il minister ha eunc adina tema ch'els pudessien palesar lur ideas democraticas sin lur viadi, perquei dat el ordra ch'ils deportai vegnien menai entochen sils confins dil Grischun entras in commissari ed excortai ded entgins schuldaus. Quella guardia deigi haver quitau ch'els hagien negin contact cun la popolarium e ch'els setegnien si en negin vitg ne marcau pli ditg ch'ei seigi absolutamein necessari.

Ils 18 de Fevrer arrivan quels cun excepziun d' Alex. Laurer, il qual era domiciliaus a Triest ed ei turnaus directamein en quei marcau, ad Innsbruck. Il guvernatur de Graz lauda il secontener dils deportai; el medem temps annotescha el, ch'els hagien custau al stat austriac duront lur detenziun a Graz 4487 renschs e 30 rizzers per la spisa e 215 renschs e 39 rizzers per auters basegns, ensemen 4703 renschs e 9 rizzers. Tenor comond dil minister dellas Finanzas seigien quellas spesas de considerar sco emprests, ils quals ils deportai fussien

¹⁾ Gub. Arch. 1800: 40. 11923, 12039, 13829.

obligai de pagar anavos. Mo sco la pli gronda part de quels seigien paupers, ed ils auters era buca schi rehs per puder rimbursar al stat las spesas, ch'el hagi giu cun els duront lur detenziun, sche supplichescha el il guvernatur Bissingen de intimar al minister dellas finanzas, che quel deigi buca considerar ils daners dai ora per ils prischuniers politics grischuns sco in emprest fatg ad els sunder sco ina nonrimbursabla spesa dil stat. Ils documents d'ils onns suondonts muossan era nuota si, che nos deportai seigien stai molestai de pagar anavos las indicadas spesas.¹⁾

Ad Innsbruck sesanflavan ils 18 de Fenadur 1801 mo quater deportai (P. Placidus Spescha, predicant Caspar Stuppan, Nicolaus Fratschöl e Gion Claliuna), ils quals ein era vegni menai cun ils deportai de Graz sils confins della Svizera. — Ils Giadines (el diember de 19) ein stai menai sur Nauders, ils auters per part sur igl Arlberg, per part sur Reute e Nesselwang en lur patria, nua ch'els ein arrivai ils davos dis de Fevrer. Ils biars han pia stoviu star sco prischuniers politics varga onn e miez ell'Austria.

Nus schein cheu suondar ina glesta alfabetica de tuts ils deportai ell'Austria e dellas spesas che g'erari austriac ha giu per lur manteniment duront lur detenziun ad Innsbruck; el medem temps indichein nus quals ein stai menai à Graz e quals ein vegni mess en libertat avon ils 21 de Fevrer 1801.

¹⁾ Gubernial-Archiv ded Innsbruck 1801, Fasc. XL, 1043, 1391.

Num	Domicil	Spesas digl erari		Menaus a Graz indicaucun in G.	Vegnus mess en libertat
		renschs	rizzers		
1. Allemann Mart.	Cuera	212	54	G.	ils 21. de Fevr. 1801
2. Ardiesser [Ardeüsser] Gion	?	154	24	—	avon ils 6. IX. 1800
3. Arpagaus Gion de	Sumvitg?	217	30	G.	ils 21. II. 1801
4. Bassoli Daniel	?	162	—	—	avon ils 6. IX. 1800
5. Bavier (Christ?), farrer reform.	?	203	89	G.	21. II. 1801
6. Bavier Gion, Oberzunftmeister	Cuera	174	10	G.	21. II. 1801
7. Bavier Gion Battesta	Cuera	203	48	G.	21. II. 1801
8. Bavier Nicolaus	Cuera	213	22	G.	21. II. 1801
9. Bazigher Gion Podestat	Vico Soprano	201	34	G.	21. II. 1801
10. Bergamin Gion	?	226	01	G.	21. II. 1801
11. Bernhard Gion	?	231	14	G.	21. II. 1801
12. Bernhard Paul	?	216	59	G.	21. II. 1801
13. Birani [Pirani] Clau	Ponte	—	—	—	Settember 1799
14. Blumenthal Gieli	Lumnezia	214	54	G.	21. II. 1801
15. Boner Bernh., Dr. med.	Cuera	203	48	G.	21. II. 1801
16. Buol Otto Paul	Bergugn	201	34	G.	21. II. 1801
17. Bisch [Büsch] Simon	Tavau	198	22	G.	21. II. 1801
18. Cabrin Christ., pur	Glion	230	51	G.	21. II. 1801
19. Cadelbert Theodollus	Rueun	181	12	—	avon ils 6. IX. 1800
20. Cagienard Gion Antoni	Rabius	208	44	G.	21. II. 1801
21. Columbert Gion Gius.	Partsura	168	12	—	avon ils 6. IX. 1800
22. Camenisch Georg	?	122	52	G.	21. II. 1801
23. Caprez Toni	Trun	144	34	G.	21. II. 1801
24. Casut Peter	Fallera	174	22	—	avon ils 6. IX. 1800
25. Claljuna Gion, pur	{ Stunsberg Giadina bassa }	211	50	—	21. II. 1801
26. Conradi Math., farrer	„Schleins“	226	27	—	—
27. Conradin Giachen, farrer	„Schleins“	153	58	G.	21. II. 1801
28. Coray Benedetg	Sagogn	125	03	G.	21. II. 1801
29. Coray Ulrich	Uors	95	24	—	avon ils 6. IX. 1800
30. Corvi Simon, farrer reform.	Giadina	221	15	G.	21. II. 1801
31. Fischer Gion Giachen cusseglier	Cuera	198	34	G.	21. II. 1801
32. Florin Peter	Klosters	207	10	G.	21. II. 1801
33. Flugi Benedetg	{ S. Murezi (Giadina) }	102	51	G.	21. II. 1801
34. Flugi Constantin	S. Murezi	222	—	—	Novemb. 1800
35. Flitsch [Flütsch] Caspar	?	206	51	G.	21. II. 1801
36. Fratschöll Nicolaus	Giadina	235	48	G.	21. II. 1801
37. Frizzoni Gion	Celerina	—	—	—	Settemb. 1799
38. Fuchs Gion	Trimmis	196	33	—	Settemb. 1800
39. Gadina Toni	Casaccia	—	—	—	Settemb. 1799
40. Gallin Ambrosi, capitani	?	200	31	G.	22. II. 1801
41. Gianaz Toni	?	178	24	—	avon ils 6. IX. 1800
42. Hitz Toni	Klosters	207	09	G.	21. II. 1801
43. Jaquin Gion Conradin	?	144	33	G.	21. II. 1801
44. Jerimann Melch., capitani	?	203	49	G.	21. II. 1801
45. Johanni Andreas	Jenins	—	—	G.	21. II. 1801
46. Jörg Thomas	?	239	25	G.	21. II. 1801
47. Keller Gion Heinr.	?	226	55	G.	21. II. 1801
48. Könz Ulr., farrer reform.	?	209	15	G.	21. II. 1801
49. Laurer Alex., marcadont	{ Grischun do- micilaus a Triest }	198	34	G.	21. II. 1801
50. Luzius Gion, farrer reform.	Pontresina	—	—	—	Settemb. 1799

Num	Domicil	Spesas digl erari		Menaus a Graz indicau cun in G.	Vegnus mess en libertat
		renschs	rizzers		
51. Marti Heinr.	?	200	07	G.	21. II. 1801
52. Marx Ant. (Mart.?), farrer reform.	?	197	42	G.	21. II. 1801
53. de Moos Christ.	?	198	34	G.	21. II. 1801
54. Mundl [Mundli] Andr.	?	207	19	G.	21. II. 1801
55. Nadig Josua	?	201	12	G.	21. II. 1801
56. Nessemann, Professor	Cuera	203	48	G.	21. II. 1801
57. Palmi Clau, farrer reform.	Tavau	204	22	G.	21. II. 1801
58. Piccioli Christ.	?	166	54	—	avon ils 6. IX. 1800
59. Planta P., ambassadur	Cuera	60	22	—	21. II. 1801
60. Planta Albert D., gieneral	Cuera	204	52	—	21. II. 1801
61. Planta Peter	Cuera	220	28	G.	21. II. 1801
62. Plon Giochen	?	228	25	G.	21. II. 1801
63. Pool Luzius, farrer reform.	?	203	48	G.	21. II. 1801
64. Raschein Florin	?	192	27	G.	21. II. 1801
65. Raschein Gion	?	190	27	G.	21. II. 1801
66. Risch Paul, il giuven	Cuera	103	—	—	avon ils 6. IX. 1800
67. Risch Paul, il vegl, cusseglier	Cuera	203	48	G.	21. II. 1801
68. Schatz Christ.	?	243	44	G.	21. II. 1801
69. Schwarz Gion Calep., bürgerm.	Cuera	41	18	G.	21. II. 1801
70. Sigron Franz	?	228	27	G.	21. II. 1801
71. Sparagnapane, capitani	?	226	28	G.	21. II. 1801
72. Spescha P. Placi	Muster	444	55	—	21. II. 1801
73. Steinhauser Rud.	Sagogn	224	36	G.	21. II. 1801
74. Stuppan Caspar, predicant	Giadina	175	14	—	21. II. 1801
75. Tanner Gion Ulr.	?	197	18	G.	21. II. 1801
76. Tanner Tobias	Mayenfeld	—	—	G.	21. II. 1801
77. Taescher [Tescher] Giochen	?	135	43	G.	21. II. 1801
78. Thomas, farrer reform.	Klosters	204	51	G.	21. II. 1801
79. Trepp Martin, pur	Splügen	{ 562 61	{ —*) 15†)	—	21. II. 1801
80. Trippi Greg.	?	202	21	—	avon ils 6. IX. 1800
81. Tscharner Battesta, burgerm.	Cuera	41	18	G.	21. II. 1801
82. Valentin Giochen, farrer reform.	Trins	220	03	G.	21. II. 1801
83. Vieli G. A., president	Cumbels	203	48	G.	21. II. 1801
84. Wecker Georg	Andiast	222	45	G.	21. II. 1801
85. Willi Gion	Domat	162	—	—	avon ils 6. IX. 1800
86. Wolf Caspar	?	228	—	G.	21. II. 1801
87. Wieland Gion, syndicator	Giadina	220	27	G.	
88. Berthold Gion, stampadur	Marschlins	{ quosts buca indici	{ } { }	—	fugius: 13. VIII. 1800
89. Gion Pinesch, pur	{ Steinsberg Giadinabassa	{ quosts buca indici	{ } { }	—	{ carteivlamein Uost ne Settemb. 1799
90. Risch-Coray	?	{ quosts buca indici	{ } { }		?

*) A Spielberg (Brün).

†) ad Innsbruck.

In per gadas vegnan era numnai in *Martin* ed in *Paul Bavier*, mo carteivlamein ei cheu il num de batten sbagliaus, sco quei arriva pliras gadas els documents indicai. — Sche nus quintein ensemen tuts ils quosts ch'igl erai austriac ha giu per nos deportai sche fan quels la suondonta summa:

1) Spesas della cassa camerala d'Innsbruck ensemen cun ils 444 renschs ch'il stat ha pagau alla claustra dils Servits per il P. Placi Spescha	renschs	rizzers
	15,810	53
2) Spesas della cassa camerala de Graz	4,703	09
3) Spesas per il Mart. Trepp duront sia prischuna a Spielberg (Brün) = in rensch per di	562	00
Summa	20,076	03 ¹⁾

Nus havein en questa lavuretta intercuretg cun stenta e mussau si cun grond plischer co ei mava cun nos deportai ell'Austria. Quel de nos lecturs il qual enquera en ella grondas acziuns e fatgs impurtonts, vegn ad esser malcuntents de buca enflar tals. Nus havein cheu nuota saviu raquintar episodas de grond interess, essent ch'ellas existan buc.

Mo quel che porta en siu cor vera amur per ses babuns, porscha era attenziun allas circumstanzas de lur veta pli ne meins extraordinarias, a lur pintgas miserias ed acziuns las qualas semeglian forsa mes-chinas a nus, mo eran per els sez de grond' impurtonza.

Gl'auctur de questas lingias sto era domondar empau indulgenza pervia de siu romontsch. Essend ch'el viva varga 30 onns ord tiara romontscha e ch'el ha duront

¹⁾ 1 rensch = 60 rizzers.

quei temps nuota scret en romontsch denò las brevs adressadas a sia cara mumma, a ses fargliuns ed ad enqual amitg, eis el buca capavels de scriver la vera romontsch, la quala in a in cert dretg de domandar grad oz il di suenter la nova resurrecziun dil lungatg romontsch inaugurada e *pertgirada* da nies Dr. Decurtins. Gl'auctor sa pia mo tschintschar sco siu pic ei carschius ad el naturalmein; siu pic romontsch ei buca staus artificialmein gizaus, el sa mo il lungatg dils purs. Denton ha el mai emblidau via sia patria retica ed il lungatg della mumma, ed aschia scriv'el ussa suenter haver scret ualti bia en tudestg ed empau en franzos era el lungatg matern.

„On revient toujours à ses premières amours.“

